

нього середовища дозволить виявити сильні та слабкі сторони функціонування підприємства, загрози та ризики, які їх супроводжують, та з'ясувати проблеми і перспективи розвитку вітчизняної нафтогазової галузі. Управління ланцюгом цінностей на вітчизняному газотранспортному підприємстві на основі здійснення процесного бенчмаркінгу дозволить визначити джерела формування витрат та комплексно використати досвід успішних світових компаній у сфері транспортування та постачання природного газу. Діагностика внутрішніх факторів газотранспортного підприємства, які є найбільш важливими в контексті їх розвитку, є основою для виявлення внутрішніх джерел розвитку підприємства та формування стійкості гомеостазу підприємства до негативної дії факторів зовнішнього оточення.

Перелік посилань.

1. Нижник В. М. Методи оцінки впливу факторів зовнішнього середовища на бізнес-процеси промислових підприємств [Електронний ресурс] / Нижник Н. В., Полінкевич О. М. – Режим доступу: [irbis-nbuv.gov.ua/...cgibis_64exe//2012_9\(2\)_49.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/...cgibis_64exe//2012_9(2)_49.pdf).
2. Методи оцінки зовнішнього середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.frontmanagement.org/fomants-1795-1.html>;
3. Довбня С. Б. Стратегія підприємства. Частина 1: Навч. Посібник / С.Б. Довбня, А.О. Найдовська, М.М. Хитько. – Дніпропетровськ: НМетаАУ, 2011. – 71 с.
4. Шабанова Ю. Н. Систематизація матричних методів стратегічного аналізу [Електронний ресурс] / Ю. Н. Шабанова. – Экономика и социум – 2014 г. . - №1 (11). – Режим доступу: www.iupr.ru.
5. Коновалова О. В. SWOT-аналіз як основний інструмент стратегічного управління, його переваги і недоліки [Електронний ресурс] / Коновалова О., Андрушакевич Т. – Экономические науки /10 Экономика предприятия. – 2.10.2014. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/58123.doc/htm.
6. Моделі та методи прийняття рішень в аналізі та аудиті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1238060740764/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/otsinka_vnutrishnogo_seredovischa_pidpriemstva.
7. Ивлев В. Цепочка создания добавленной стоимости — инструмент для анализа эффективности деятельности [Електронний ресурс] / В. Ивлев, Т. Попова. - Режим доступу: <http://anatech.tiu.ru/a7409-tsepochka-sozdaniya-dobavlennoj.html>.
8. Ревуцька Н. В. Дослідження ланцюга створення цінності на підприємстві / [Електронний ресурс] / Н. В. Ревуцька, О. О. Гришкова. – Режим доступу: <http://Conference.SPKNUEU/ORG>.
9. Porter M. E. Competitive advantage: creating and sustaining superior performance / М. Е. Porter. - New York: Free press, 1985. –658 p.
10. Michail A. Use of Porter's Value Chain Framework / [Електронний ресурс] /А. Michail. – Режим доступу: <http://strategy-models.blogspot.com/2011/06/use-of-porters-1985-value-chain.html>.
11. Tom J. In Search of Excellence: Lessons from America's Best-Run Companies / [Електронний ресурс] / Tom J. Peters and Robert H. Waterman Jr. – Режим доступу: <http://www.amazon.com/In-Search-Excellence-Thomas-Peters/dp/0886840554>.
12. Крижанівський Є.І. Техніко-економічні чинники, які впливають на нафтогазову енергетику України / Є.І. Крижанівський, О. Г. Дзьоба // Науковий вісник ІФНТУНГ. – 2012. – № 1(31). – С. 142-149.

Стаття надійшла: 19.10.2014 р.

Рецензент: д.е.н., доц. Горювий Д.А.

УДК 685.5:338.124.4
JEL D 810

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ РОЗВИТКУ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Животенко В. О., к.е.н.

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Анотація: Постійний розвиток ринкового середовища та зміна ринкової кон'юнктури призводить до поглиблення кризових явищ на підприємствах з низьким рівнем конкурентоспроможності. Забезпечення високого рівня конкурентоспроможності можливе лише за рахунок формування нової концепції протистояння формуванню та розвитку кризових явищ з орієнтацією не лише на внутрішні можливості підприємства, а й на зовнішні чинники впливу у перспективі. Основоположним елементом такої концепції слід вважати ефективне використання системи індикаторів розвитку кризових явищ на підприємстві.

Виходячи з цього, слід зазначити, що актуальною є проблема науково-методичного підґрунтя фор-

мування системи індикаторів розвитку кризових явищ, їх формування та розвитку, ефективного створення протекціоністських бар'єрів та розробки методів підвищення ефективності їх формування та використання для забезпечення стійкого розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємств національної економіки.

Відповідно до назви статті, предметом дослідження є процес формування системи індикаторів розвитку кризових явищ на підприємстві. Метою статті є визначення індикаторів розвитку кризових явищ на підприємствах та особливостей їх формування. У статті розглянуто проблеми та особливості формування системи індикаторів розвитку кризових явищ на підприємстві. Визначено, що проблема формування та розвитку кризових явищ на підприємствах стоїть дуже гостро та потребує розробки ефективних управлінських рішень. За результатами статті сформовано групи показників конфліктності, які виступають індикаторами формування та розвитку кризових явищ. Крім цього, дані показники можуть виступати і бар'єрами розвитку кризових явищ, шляхом їх зміцнення, через призму створення необхідного запасу фінансової стійкості. Запропонована система індикаторів може використовуватися на підприємствах різних галузей національної економіки, як важкої так і легкої промисловості.

Ключові слова: криза, антикризове управління, економічна безпека, управління, економічна стійкість, банкрутство.

Постановка проблеми. Розвиток конкурентного середовища спонукає підприємства до зміцнення власних позицій у ньому. Практика господарювання таких підприємств показує, що протистояння викликам зовнішнього оточення можливе, лише за рахунок високого рівня економічної стійкості підприємства. Виходячи з цього, виникає об'єктивна необхідність у визначенні таких індикаторів, які дозволяють чітко виокремлювати проблемні місця у господарській діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою розвитку кризових явищ на підприємстві займалися безліч вчених, як представників вітчизняних наукових шкіл, так і закордонних. До них можна віднести Василенко В. О., Лігоненко Л. О., Любенко Н. М., Карненко П. В., Ф. Хайєк, Л. Мізес, В. Прохорова, Семенов Г. А. Так, Василенко В. О. зазначав, що криза – це крайнє загострення протиріч у соціально економічній системі, що загрожує її життєдіяльності у навколишньому середовищі. З його думкою погоджується Карненко П. В. і вважає, що розвиток кризових явищ можливий лише на таких підприємствах, які зосереджують власне виробництво лише на регіоні де проводять свою господарську діяльність. Любенко Н. М. дотримується думки, що виникнення кризових явищ на підприємстві пов'язане виключно із зовнішнім оточенням, а саме із неспроможністю ринку спожити усю виготовлену продукцію [1].

Невирішені складові загальної проблеми. Аналіз економічної літератури дозволив виявити, що причинно-наслідкова залежність виникнення та розвитку кризового стану недостатньо опрацьована, а отже являє собою проблемну сферу у разі управління підприємствами, що знаходяться у кризовому стані. Виходячи з цього, можна зазначити, що розвиток кризових явищ починається із негативних або критичних змін у якійсь складовій економічної системи. Відповідно до цього, важливим має бути створення такої системи індикаторів, яка дозволить виявити негативні зміни у будь-якій сфері економічної системи.

Формування цілей статті. Оскільки, ринок як середовище, яке створює умови та правила поведінки його учасників, є інформаційною базою аналіз якої дозволить вчасно виявити місце зародження та розвитку кризових явищ на підприємстві. Тому відсутність чіткого науково обґрунтованого переліку причин зародження та розвитку кризових явищ, не дозволяє їх відслідковувати, досліджувати та усувати негативні наслідки [2].

У зв'язку з тим, що причин зародження та розвитку кризових явищ багато завданям має бути не складання повного їх переліку, а виявлення сфери, напрямів їх виникнення та результатів прояву. Разом з тим, слід визначити показники або групи показників, зміни яких дозволять зробити висновок про наявність кризових явищ на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення сфер виникнення кризових явищ дозволить згрупувати та каталогізувати можливі причини, що виступають каталізаторами розвитку кризового стану. Це дозволить їх структурувати та зосередитися на усуненні чи послабленні впливу тих, які мають найбільшу значущість або частоту прояву.

За нашим переконанням усі причини зародження та розвитку кризових явищ поділяються на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх можна віднести:

- соціально-економічні;
- науково-технічні;
- політико-правові;
- зовнішньоекономічні;
- інституціональні.

У свою чергу, до внутрішніх можна віднести [3]:

- відсутність чи недосконалість стратегії розвитку підприємства;
- нераціональна організаційна структура підприємства;
- порушення структури активів підприємства;
- відсутність концепції ціноутворення;
- утримання надлишкових робочих місць;
- постійне збільшення заборгованості;
- високий рівень дефіциту власних оборотних коштів.

Дані чинники знаходяться у щільному взаємозв'язку та постійно і безперервно проявляють свій вплив на господарську діяльність підприємства. Посилений прояв даних чинників, зазвичай, викликає розвиток кризових явищ та призводить до неможливості запровадження апаратом управління необхідних заходів щодо протистояння їм [4].

За результатами дослідження причин виникнення кризових явищ можна виділити такі, як випадкові причини, прості причини та умисні причини.

Випадковими причинами виникнення та розвитку кризових явищ, можуть бути ті, які проявляються дуже рідко, або взагалі не проявляються, та на які не має жодного впливу підприємство. Це можуть бути стихійні лиха, банкрутство дебіторів, затримки у розрахунках, що спричинені форс-мажорними обставинами.

До простих причин можна віднести ті, що виникають та проявляються у результаті дій господарюючого суб'єкта, який опинився у кризовому стані. Тобто розвиток негативних змін на підприємстві, у зв'язку з тим, що апарат управління вчасно не зреагував на їх виникнення [5].

Умисними причинами є ті, що дозволяють розвиватися кризовим явищам, у зв'язку з тим, що апарат управління має наміри довести дане підприємство до банкрутства.

Виходячи з цього, слід зазначити, що зародження та розвиток кризових явищ на підприємстві є тією рушійною силою, яка створює необхідність формування економічної безпеки підприємства [6]. Формування економічної безпеки підприємства має відбуватися за такими критеріями [7]:

- критерій достатності (ґрунтується на відображенні достатності ресурсного потенціалу для проведення господарської діяльності підприємства);
- критерій ризику (має відображати оптимальний рівень ризику, тобто співвідношення вигід та витрат за якого підприємство готове проводити власну господарську діяльність);
- критерій ефективності (ґрунтується на забезпеченні такого розміру прибутку підприємства, який має відповідати очікуваному рівню);
- критерій вартості підприємства (ґрунтується на забезпеченні максимальної вартості підприємства).
- Підвищення ефективності використання системи індикаторів розвитку кризових явищ має забезпечуватися виконанням наступних завдань:
 - опрацювати цілеспрямовану комплексну політику управління господарською діяльністю;
 - формувати ефективну інформаційну базу, що підвищить обґрунтованість управлінських рішень;
 - опрацювати ефективний механізм контролю за реалізацією прийнятих управлінських рішень.

Поглиблюючи дослідження, нами визначено групи показників за рівнем конфліктності, які найбільш ширше дозволяють зробити висновок про розвиток або зародження кризових явищ.

Проблема прийняття раціональних управлінських рішень у нестандартних господарських ситуаціях проявлялася завжди, але враховуючи зростання динамізму оточуючого середовища та скорочення періоду релевантності раніше прийнятих рішень їх роль значно зростає. Найважливішим етапом обґрунтування та прийняття господарських рішень є вибір індикаторів розвитку кризових явищ та їх вплив на результати діяльності підприємства [8]. Більшість управлінських рішень зазвичай приймаються згідно певного алгоритму, що не може відображати у повній мірі ринкову ситуацію. Ми переконані у необхідності використання нетрадиційного підходу до формування системи індикаторів розвитку кризових явищ на підприємстві. Сутність такого підходу зводиться до виявлення конфлікту між окремими цілями господарської діяльності підприємства, таблиця 1.

Як свідчать дані табл. 1, нами виокремлено три групи показників, які свідчать про протиріччя між цілями і дозволяють стверджувати про розвиток кризових явищ. Дані показники дозволяють виявити зародження та розвиток кризових явищ на будь-якому тех-

нологічному етапі діяльності підприємства. Такі конфлікти можна виявити шляхом співвідношення наведених показників, що у результаті буде свідченням наявності або відсутності розвитку кризових явищ на підприємстві. Зміна відповідних знаків порівняння показників і є індикатором зародження та розвитку кризових явищ.

Таблиця 1 – Групи показників для виявлення конфліктних цілей [9]

I група показників	Поточні зобов'язання	Оборотні активи
	Індикатор зародження або розвитку кризових явищ: Σ Поточних зобов'язань > Σ Оборотних активів (Σ ПЗ > Σ ОА)	
II група показників	Довгострокові зобов'язання	Власний капітал
	Індикатор зародження або розвитку кризових явищ: Σ Довгострокових зобов'язань > Σ Власного капіталу (Σ ДЗ > Σ ВК)	
III група показників	Довгострокові зобов'язання	Необоротні активи
	Індикатор зародження або розвитку кризових явищ: Σ Довгострокових зобов'язань \geq Σ Необоротних активів (Σ ДЗ \geq Σ НА)	

Виходячи з цього, управлінські рішення, що приймаються на підприємствах різних галузей національної економіки, мають не лише відображати певні господарські ситуації підприємства, а і враховувати зміни ринкової кон'юнктури.

Тому, поглиблюючи дослідження, ми переконані у необхідності використання таких методів управління, які дозволять ефективно протистояти зародженню та розвитку кризових явищ. Оскільки розвиток кризових явищ потребує прийняття нестандартних господарських рішень, результати яких можуть бути різними, та методи антикризового управління мають обиратися виходячи із наступного алгоритму, рис. 1 [10].

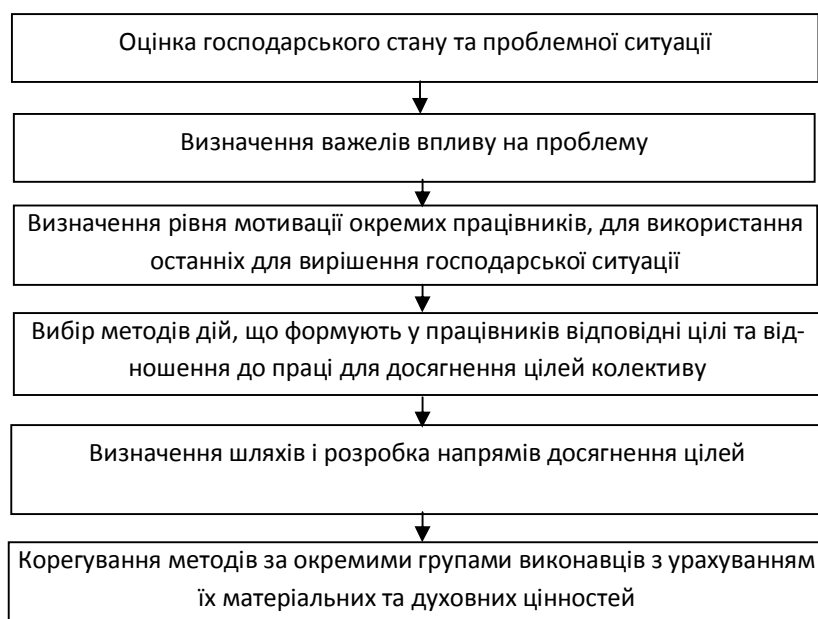

Рисунок 1 – Алгоритм для вибору методів антикризового управління.

Як свідчать дані рис. 1, запропонований алгоритм дозволяє визначити саме ті методи боротьби із кризовими явищами, які найбільше підходять для окремої господарської ситуації. Стосовно алгоритму усунення будь-якого недоліку, на нашу думку, слід розпочинати із визначення найбільш суттєвих (першочергових) проблем. Наступним етапом має бути їх ранжування. Далі для вирішення проблеми слід опрацювати необхідні заходи та прийняти відповідні управлінські рішення, а індикаторами мають виступати коефіцієнти як нормативні значення. Далі необхідно визначити суму коштів, необхідних для стабілізації певного процесу. Заключним кроком є організація моніторингу та значних витрат часу.

Висновки. Отже, розглянуті у статті проблеми та запропоновані шляхи їх вирішення можуть використовуватися на підприємствах різних галузей національної економіки. Визначені індикатори зародження та розвитку кризових явищ поєднуються у систему, що дозволяє вчасно створювати протекціоністські бар'єри для протистояння їх впливу. Крім цього, така система індикаторів може бути використана при формуванні економічної безпеки підприємства та її розвитку.

Перелік посилань.

1. Любенко Н. М. Реструктуризація в системі антикризового управління підприємством – теоретико-методологічні аспекти / Н. М. Любенко, І. О. Тарасенко // Вісник КНУТД. – 2010. – № 1 (51). – С. 171 - 176.
2. Животенко В. О. Формування системи антикризового управління суб'єктами господарювання / В. О. Животенко, Н. А. Сокол // Теорія і практика забезпечення суб'єктів ринку. Матеріали I Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2012. – С. 143 – 145.
3. Животенко В. А. Учет рисков при формировании механизмов управления аграрными предприятиями / В. А. Животенко // Социально-экономические проблемы инновационного развития: Материалы 2-й Международной научно-практической конференции 28 апреля 2011 г. – Воронеж: ВГТА, 2011. – С. 121 - 125.
4. Мороз О. О. Теорія конфліктів в контексті побудови загальної моделі ефективності сучасного підприємства: монографія / О. О. Мороз, О. А. Сметанюк, О. В. Лазарчук. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 256 с.
5. Гальчинський А. С. Криза і цикли світового розвитку / А. С. Гальчинський. – К.: АДЕФ-Україна, 2009. – 392 с.
6. Квасницька Р. С. Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства / Р. С. Квасницька, І. М. Кордонець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 130 - 135.
7. Животенко В. О. Проблеми формування ефективних механізмів антикризового управління діяльністю підприємств в ринкових умовах / В. О. Животенко // Механізми стабілізації й розвитку діяльності підприємств: монографія / під ред. О. О. Шубіна, Л. В. Фролової. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. – 513 с.
8. Березін О.В. Економічна безпека аграрних підприємств: оцінка рівня та алгоритм формування / О. В. Березін, Ю. В. Карпенко, В. О. Животенко // Безпекознавство: теорія та практика / Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (15 березня - 15 квітня 2013 року, м. Луганськ). – Луганськ: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2013. – С. 101 - 104.
9. Животенко В. О. Особливості врахування ризиків при формуванні механізмів управління із використанням інформаційних технологій / В. О. Животенко // Інформаційні технології в агробізнесі та аграрній освіті: матеріали II науково-практичної інтернет-конференції, (22-25 квітня 2014 р.). – Дніпропетровськ: ДДАЕУ, 2014. – 100 с.
10. Березін О. В. Антикризове управління аграрними підприємствами: теорія та механізми реалізації: монографія / О. В. Березін, В. О. Животенко. – Полтава: «Дивосвіт», 2014. – 188 с.

Стаття надійшла: 17.10.2014 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

УДК 658.018 (045)
JEL M 100

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ СХЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗМІН НА ПІДПРИЄМСТВІ

Дмитрієв І. А., д.е.н., професор

Курилова Н. М., здобувач

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. Розглянуто підходи щодо класифікації змін за видами, надані вітчизняними і зарубіжними науковцями. З поміж них виділено існуючі класифікаційні ознаки, за якими науковці відносять зміни до конкретного виду. Предметом дослідження виступили основні підходи до виділення класифікаційних ознак змін і визначення їх місця в загальній класифікації по видам. Метою даної статті є дослідження і аналіз існуючих в науковій літературі теоретичних аспектів класифікації видів змін. Дослідження проводилося шляхом аналізу робіт вітчизняних і зарубіжних науковців, які займалися виділенням класифікаційних ознак і віднесенням до них відповідного типу змін. Досліджено і проаналізовано характеристику наданих змін. Відповідно до цього виділено ряд недоліків, які стосувалися наданих класифікацій. Так, в деяких випадках, науковцями було надано види змін з детальною їх характеристикою, але було відсутнє найголовніше – класифікаційна ознака. Деякі науковці надавали класифікацію ряду змін, але види змін при цьому були змішані. Іноді надана характеристика типів змін була надто короткою і замалою, щоб її можна було виділити під окремою класифікаційною ознакою. Це викликало необхідність систематизації існуючих видів змін за класифікаційними ознаками в один загальний підхід. В якості результату роботи автором було узагальнено існуючі види змін і класифікаційні ознаки у вигляді таблиці. В даній таблиці зміни було розділено на три блоки по груповій приналежності: група А - «зміни загального характеру», група В - «зміни, які стосуються діяльності організації, процесів і систем», група С - «зміни, які стосуються людського фактору». Групування змін за приналежністю дозволить полегшити процес виділення змін із загального числа шляхом створення схеми їх шифрування. Як наслідок вона дозволить сформулювати архів змін, що може використовуватися підприємством в подальшому при виникненні аналогічної ситуації змін.